

Könyvillatú Magyarország

2. rész – Egy új könyvpolitika horizontja

Book-Scented Hungary

Part 2 – Prospects for a New Book Policy

Z. Karvalics László¹ 

¹ Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete (FTI)
laszlo.karvalics@iask.hu

Beérkezett: 2026. 06. 01. / Elfogadva: 2026. 06. 04. / Publikálva: 2026. 07. 08.

A tanulmány első részében kínai és vietnámi példák nyomán ízelítőt kaphattunk abból, milyen megfontolások és elvi kiindulópontok alapozhatnak meg egy stratégiai prioritássá tett nemzeti könyvpolitikát. E folytatásban számos fontos kiegészítő szempontot, tudástársadalmi kontextust jelenít meg. Igazolom, hogy a könyvszakma minden képviselője készen áll egy szakpolitikai fordulatra, és mindenki nyitottan várja a szemléleti váltást. A „nyersanyaga” már rendelkezésre áll egy részletes könyves jövőképnek, amelynek három kulcsszintere van: a könyvtár, a könyvesbolt és az iskola.

könyvpolitika, tudástársadalom, könyvtár, olvasás, iskolák

In the first part of this study, using examples from China and Vietnam, we were given a glimpse of the considerations and theoretical principles that can underpin a national book policy established as a strategic priority. In this follow-up, I present a number of important additional perspectives and the context of the knowledge society. I can confirm that everyone in the book industry is ready for a shift in policy, and everyone is eagerly awaiting this change in perspective. The "building blocks" are already in place for a detailed vision of the future of books, which has three key areas: libraries, bookstores, and schools.

book policy, knowledge society, library, reading, schools

A tanulmány előző részében áttekintett könyvpolitikai alapvetések felhasználásával bátran listázható volt, milyen üzenete van a „könyvillatú társadalom” kínai programjának egy jövőtudatos Magyarországon, s mit tanulhatunk Vietnámtól a könyvpolitika elvi megalapozását és prioritásterületévé tételét illetően, ha túl akarunk lépni az elmúlt évtizedek fájdalmas deficitjein. Az ott felsoroltakat egészítem most ki további fontos szempontokkal.

1. A könyvpolitika tudástársadalmi kontextusához

A kormányok sok-sok ágazati feladata között a klímaszélsőségek jelentette fenyegetés mellett a *versenyképes kultúra* értékelődik fel kulcsterületként. A könyv világában Magyarországon épp a terület több évtizedes elhanyagolása miatt még felhasználható fejlesztési potenciál rejtőzik. A mindig maradványelven kezelt terület nemcsak kezelhető politikai prioritásként is, hanem ennek elmaradása ma minden eddiginél nagyobb hiba volna. Ehhez azonban az kell, hogy „*a kormányzatok a könyvkiadást ne a szórakoztatóipar részének tekintsék, hanem stratégiai ágazatnak az oktatással egyetemben*”¹

A könyv és az olvasás a digitális kultúra és a mesterséges intelligencia árnyékában nem jelentőségét veszti, hanem *új szerepbe kerül*. A kultúra nem mellékszál a mesterséges intelligencia (MI) korában, hanem olyan stratégiai dimenzió, amelynek most kell hangsúlyosabban belépnie a formálódó hazai szabályozási és intézményi környezetbe is (Soós, 2026). Az MI maga is kulturális technológia, mai csúcstermékei a szöveget mint kulturális produktumot szippantják fel, és belátható, hogy az MI

használatának minőségét az eszközökbe beépülő kulturális tőke határozza meg, a tartalmak értékén és megbízhatóságán keresztül. E két világ közös metszete az írott és nyomtatott örökség digitalizálása, egy átfogó és koordinált program hiányából fakadó összes restanciájával (Szűts, 2026).

Egy prioritássá tett könyvpolitikának nemcsak a „kirakatra” (az író-olvasó kapcsolatokra, a nemzeti könyvtárra, a magyar irodalom külföldi jelenlétére, sztárkiadókra) kell koncentrálnia, hanem a *teljes könyves ökoszisztémára*. A könyv kultúrájával átitatott társadalomban a könyvgazdaság intézményi szereplői (kiadók, kereskedők, könyvesboltok, nyomdák, terjesztők) mellett ezek humán infrastruktúrájára (szerkesztők, grafikusok, tipográfusok, borítótervezők, fordítók, érdekképviselői szervek, könyves rendezvények gazdái, képzőhelyek), a könyvtárhálózat és a könyvtáros-társadalom, az olvasás-és írástanítás, a könyv pedagógiájának, a biblioterápiának a képviselői, de még a könyvkötő céh megmaradt tagjai is fontos szerepet játszanak.

A Kínától és Vietnámtól megtanulható szempontok mellé azonban természetesen oda kell helyezni a magunkéit is. A kínai megközelítés a könyvtárakra és a könyvtárosokra például az olvasáskultúra minőségi fejlesztésének emeltyűként tekint. Fogaskerekeknek látja és láttatja őket, amelyek egy hatalmas fizikai és intézményi infrastruktúra elemeiként felülről lefelé terítik szét a programozhatóként elvárt kimeneteket, központi iránymutatások alapján. Érthető: ilyen a „társadalomkibernetikai modellje”. Ám Európában az elmúlt évtizedek a könyvtári funkciók elképesztő metamorfózisát és sokdimenzióssá válását hozták el, amelyek komolyan vétele hatalmas társadalmi energiákat szabadíthat fel, és számos más fejlesztési területnek is lökést adhat. Ennek megfelelően az alapvetően állami fenntartású könyvtárhálózattól három további, létfontosságú funkciót is remélhetünk, és könnyűszerrel találhatunk hozzájuk európai (sőt: kanadai, ausztrál, amerikai) legjobb gyakorlatokat.

2. A könyvtárak kiegészítő tudástársadalmi és demokratikus missziói

A könyvtári rendszer képviselői magas *szintű információs-orientációs-navigációs szerepet* játszhatnak abban a megváltozott társadalmi-kulturális térben, ahol az adat, az információ és a tudás erőforrás és hajtóerő.² Egyre kevésbé saját állományukat felhasználva,³ s mindinkább a végtelen digitális tér tartalomvilágának szakszerű közvetítésével. Minden rászoruló információs viselkedésének hatékonyabbá tételével, információs műveltségük és operációképességük erősítésével.⁴ Ha valamikor az elektronikus levelezés, az internethasználat volt az aktuális misszió, ma ezekhez a hálózati tartalomvilág fogyasztásakor nélkülözhetetlen kritikai médiaismeret és a mesterséges intelligencia által nyújtott lehetőségek közvetítése csatlakozik.⁵

S még ezen a téten is lehet emelni: a könyvtáros céh tagjai a civilizációs kihívásokkal és az azokra adott lokális válaszokkal kapcsolatos narratívák „felerősítői”, képviselői, helyi „elosztópontjai” lehetnek – nincs olyan világ háta mögötti kiskönyvtár, amelyik ne tudna a hálózat nagyobb méretű/nagyvárosi darabjaira saját erőforrásaként tekinteni. A „zöldkönyvtárak” egyszerre mutatnak példát és közvetítenek autentikus tudást a klímaváltozással kapcsolatos környezeti változásokhoz igazodó stratégiák megismeréséhez. A Covid-pandémia idején bebizonyosodott, hogy a járványvédekezés információs színterének a könyvtárak nagy hatékonyságú segítői lehetnek (Bódog, 2020; Békésiné, 2021; Prókai, Machácková, 2022; Z. Karvalics, 2022) – különösen a „zöldkönyvtárak” (Pataki, 2023). Sokat tehetnek és tesznek a könyvtárak a *művészetközvetítés és a tudományos ismeretterjesztés* érdekében is.

A könyves szakma természetesen régóta tisztában van ennek a funkcióegyüttesnek a lehetőségeivel, és kiegészítő jelleggel törekszik is ebbe az irányba pályázatokkal, ilyen irányú kezdeményezésekbe való bekapcsolódással,⁶ ám mire idáig elért volna a kultúrpolitikai figyelem, már el is enyészett. Mostanra viszont elmondható, hogy mindezt időszerű *alapfeladattá tenni egy megerősített könyvtári rendszerben*, ha már az erre kínálkozó esélyt az ezredforduló után sikerült egyszer eljátszani.⁷

Az információs kompetencia megerősítése nemcsak tájékozottabb embereket, érettebb tartalomfogyasztókat eredményez, hanem hatékonyabb döntésekhez és cselekvésekhez vezet a mindennapi életben – magánemberként, kisvállalkozóként, érdeklődés- és értékközösségek tagjaként. Ha tudjuk, hogyan lehet újra működőképesé tenni háztartási gépet, megjavítani szakadt ruhát, pótolni elvesztett céltárgyat – s mindehhez rendelkezésre áll eszköz, technológia (szerszámok, gépek, 3D-s nyomtató) a könyvtárban, akkor a fogyasztói lábnyom is csökken, és ki-ki sikeresen old meg egy apró hétköznapi problémát. Akár Fablabnak, akár Repair Cafénak, akár Makerspace-nek nevezzük az erre a célra kialakított helyiséget, egyre több ilyen költözik a könyvtárakba.⁸ (Klímaváltozással összefüggő) kertészeti szaktanácsokból ellenállóbb, fenntarthatóbb természeti mikrokörnyezetek lesznek – máris számos könyvtár ad otthont magbörzéknek, házikerti szakmai napoknak, kertkluboknak. A sort még hosszan lehet folytatni. Az információ átlép a fizikai világba – s nemcsak az egyéni, hanem a közösségi cselekvés is hatékonyabb lehet.

A hatalmas bizalomhiánnyal küszködő, megosztott Magyarországon különösen fontos, hogy *a könyvtárak rendkívüli hatást kifejteni képesek bizalom- és demokráciaintézmények*,⁹ a társadalom kapcsolati hálójának megerősítői, a részvételiség kultúrájának csendes misszionáriusai. A könyvtárak ugyanis „alacsony intenzitású találkozóhelyek”. Olyan semleges terek, ahol a különböző társadalmi csoportok tagjai anélkül tartózkodhatnak egymás mellett, hogy közvetlen interakcióra kényszerülnének, mégis észlelik egymást, és ez növeli az általános társadalmi toleranciát. A magas intenzitású programok (nyelvtanfolyamok, olvasóköri, író-olvasó találkozók, ismeretterjesztő előadások, kézműves-foglalkozások) erősítik az egyének közötti kötődést és a bizalmat, az alacsony intenzitású szolgáltatások (a hagyományos kölcsönzés vagy az újságolvasás) a „gyenge kötések” fenntartásáért felelősek, amelyek a társadalmi kohézió szempontjából meghatározóak. A könyvtárba vetett magas közbizalom így „átvándorol” az ott tartózkodó emberekbe is. Ha megbízom az intézményben, nagyobb eséllyel fogok megbízni az ott találkozó idegenekben is. Ha pedig még intergenerációs tér is, számtalan lehetőséggel idősek és fiatalok találkozására,¹⁰ kapcsolatteremtésére, az még tovább erősíti a társadalmi kötőszövetet. A könyvtár tehát több, mint kölcsönzőhely: fenntartása nem kulturális luxus, hanem biztonságpolitikai és társadalmi befektetés is (Audunson, Evjen, 2017) – már ha valaki hajlandó így is tekinteni rá.

A könyvtárszakma szereplői évtizedek óta keresik és azonosítják ezeket a kitörési pontokat, de merész elképzelések helyett kénytelenek beletörődni abba, hogy a legégetőbb kihívásokat kezelik, és örülnek, hogy az elmaradt hasznok miatti kesergésen túl tudják tenni magukat. Talán most fordulat jöhet: a jelenleginél magasabb stratégiai polcra helyezett könyvtáros-társadalom anyagi megbecsültsége és elismertsége együtt emelkedhet a felelősségével, ha szerep- és feladatköre valóban kibővül ezekbe az irányokba. Esély van rá: egy agyonterhelt és elaknázott költségvetés felől nézve is vállalható forrás-összpontosítás nagyon magas „kihozatali értéket”, nehezen számszerűsíthető, de igazolható társadalmi hatást eredményezhet.

3. Egy új könyvpolitika három lába: könyvesbolt, könyvtár, iskola

Mint korábban láttuk, azzal kapcsolatban, hogy a könyv világában „mi a teendő”, kevés elmaradásunk van. A kulcskérdés az, hogy miként bizonyítható be, hogy ezek a teendők sokkal fontosabb szerepet játszanak a jövőépítésben, mint az elmúlt évtizedekben bárki is gondolta volna.

Az összes könyvszakmai közösség régóta készen áll arra, hogy számba vegye a legsürgősebb feladatokat, ha a szemléleti áttörés egyszer végre végbemegy. Alig kell mit kitalálni – csak meg kell hallgatni őket, el kell kezdeni a párbeszédet. Mindenki ott áll a pálya szélén, jelzésre várva, hogy bedobja a maga obulusát a közös stratégiai tálba.

Az iparági szempontokat viszonylag jól összegzi a *„Magyarország olvas. Helyzetjelentés és vízió a hazai könyvpiacról”* című 2026. áprilisi vitairat,¹¹ amely nemcsak „helyreállításban” gondolkodik (azt remélve, hogy az állam és a szakma partnerségben lépi meg a szükséges reformokat, amelyekkel a magyar könyvpiac képes kitörni a jelenlegi zsugorodó spirálból),¹² hanem erős víziókban, 2030-ig: ha stratégiai prioritássá válik, egy merész és átfogó könyvkulturális fejlesztési programmal, *„a közép-kelet-európai régió leginkább innovatív, kulturális és szellemi központjává válhatunk”*. Olyan országgá, ahol *„a könyv ismét alapvető és mindenki számára hozzáférhető érték, ahol az alkotói munka megbecsült életpályát jelent”*.

Hasonlóképp készült el a választások után alig egy hónappal *a Könyvtárszakmai Kerekasztal közös állásfoglalása a könyvtárak jövőjéről*,¹³ a KIT Hírlevél tömör összefoglalása alapján az alábbi kulcsfeladatokkal:

1. A dedikált könyvtárszakmai ágazatirányítás megerősítése; konszenzuson és hálózati együttműködésen alapuló országos könyvtári stratégia megalkotása.
2. Egy korszerű közgyűjteményi életpályamodell kialakítása.
3. Infrastrukturális megújulás és célzott fejlesztési programok megvalósítása.
4. Élethosszig tartó tanulás, a kulturális és tudományos javakhoz, kulturális örökséghez való hozzáférés, kreatív tudásmegosztás, a „nyílt tudomány” keretei között megvalósítható 21. századi kutatás- és tudománytámogatási modellek kialakításáig.
5. Az országos könyvtári hálózatban rejlő együttműködési potenciál tudatos kibontakoztatása.
6. Segítő szakma, szakmai képzés, a kompetenciafejlesztés és az utánpótlás rendszerének újragondolása.
7. Stratégiai cél a szakmai és országhatáron túli szervezetekkel való szoros együttműködés.
8. A teljes könyvtárszakmai ellátórendszer és szakmai közösség szervezeti szintű, mélyreható önreflexiójára és önvizsgálatára van szükség.

Mégis az olvasáskutatók voltak a leggyorsabbak: az MTA Közoktatásfejlesztési Bizottságának felkérésére 2025 tavaszán a

Steklács János vezette kutatócsoport elkészített egy átfogó, az olvasástanítási rendszer iskolai korszerűsítésére összeállított javaslatcsomagot, amit el is küldtek az oktatási ügyek akkori gazdájának, a Belügyminisztériumnak. A mai napig visszajelzés nélkül maradt koncepció az olvasástanítás egész szemléletének paradigmatisztikus átalakítását javasolta: jelenjen meg minden évfolyamon az olvasástanítás, épüljön be a pedagógusképzésbe. Induljon el az óvodás gyerekek olvasási problémáinak diagnosztikus szűrése, hogy minél hamarabb elkezdhető legyen a fejlesztésük. A diákok olvasmányai közeledjenek a gyerekek világához.¹⁴

Csak hogy itt jóval többről van szó, mint a harmadik legfontosabb frontvonalról. Túl kell lépni azon is, ahogy eddig gondolkodtunk és beszéltünk az iskoláról. Nem az olvasástanítás pedagógiai praxisvilága, a kötelezőolvasmány-viták vagy a mai magyar nyelvre átültetett klasszikus művekkel kapcsolatos dilemmák a lényegesek. Nem az a kérdés, hogy miként van jelen az olvasás az iskolai életben, hanem az, hogy miképp lehet megújítani és radikálisan átalakítani az ipari korszaktól örökölt, ezer ponton elavult oktatási rendszert, a tanterven keresztül reprezentált kimeneti célok köré épített tantárgypedagógia helyett a perszonalizált személyiség- és képességfejlesztés irányába hajlítva a gyakorlatot (Z. Karvalics, 2009, 2010). Az olvasásnak ezen belül és ezt szolgálva kell megtalálnia az új helyét az iskolai curriculumokban – valahogy úgy, ahogy színesen és sokoldalúan a svéd oktatási rendszer kísérletezik ezzel, évek óta.

Ennek a fordulatnak azonban nem a „digitális detoxikálás” adja az értelmét, ami nemcsak a skandinávoknál, hanem itthon is gyakorta hivatkozási alap:¹⁵ az olvasást megszerettetni, a könyvekhez fordulást szükségletté és örömforrássá tenni lehetséges egy széles spektrumú digitális tartalomvilág mellett is, ahogy azt egy hazai úttörő, a fóti ReCrea Tanoda tapasztalatai is mutatják. Ám csak akkor kötünk szárnyakat az olvasó gyermekek hátára, ha nem „lenyomjuk a torkukon”, hanem – elkerülve az összes csapdát – változatos módokon teremtik meg a belső késztettségüket. Ha inspirációforrásnak megmarad a családi könyvtár, hogy a szülők példája is hasson. „Az olvasás nem luxus, hanem a tanulás, az árnyalt gondolkodás, a döntésképeség feltevése”, így egy nemzeti olvasásstratégia megalkotása létfontosságúnak számít.¹⁶ De természetesen az olvasásösztönzés nem önmagában áll, nem öncél. A 19. század vége az általános iskola forradalmát hozta el, tömegesen bevezetve a tudás világába az onnan korábban elzártakat. A huszadik század második harmada a középfok forradalmát ültette minderre, hogy aztán a huszonegyedik század fordulóján a felsőfokú végzettség váljon immár meghatározóvá (az „éllovas országokban 90% feletti számokat produkálva). Magára valamit adó nemzeti tudáspolitikák csakis a végzettség és a műveltség emelésében gondolkodhatnak, s Magyarországon sem lehet másképp ebbe az irányba törni, mint a polgárosodás és az azzal járó vagyonosodás felé mutató ösztönzőkkel, a társadalmi szakadék szűkítésével, a mobilitás erősítésével, a továbbtanulás útjában álló akadályok elhárításával, a szociokulturális hátrányokat enyhítő korrekciós mechanizmusok tudatos megerősítésével. Minden tudáspolitikai egyúttal esélyegyenlőségi kérdés is, és a könyvkultúra valójában egy ilyen átfogó stratégiai prioritást támogató egyik eszköz lehet a sok közül. Elég rápillantani az elmúlt évtizedek hazai olvasásstatisztikai irodalmára: miközben a társadalom „alsó” rétegében a számok zuhannak, a felsőbb jövedelmi és végzettségi kohorszokban a könyves mutatók (vásárlás, kölcsönzés, olvasás) kiemelkedően jók.

Könyvtár, könyvesbolt és iskola. Három szintér, három részben összeérő fejlesztési tér, három stratégiai fókuszpont. Mindaz, ami itt teendő, stratégiai lehetőség, alkalmazható legjobb gyakorlatként felmerülhetett az elmúlt évtizedekben, már régóta ismert. Hogy a házi feladatok miért nem végeztek el, hogy miért nem volt elég erő és akarat, hogy a lényeges dolgok megtörténjenek, az hosszú és érdekes elemzésekkel körüljárható volna – de ennek később jöhet el az ideje. Most minden szintér megbabonázva fürkészi, hogyan találhat egymásra a hagyományos elitet leváltó plebejus közpolitika és az a társadalom, amelyik még nem tett le róla, hogy létezhet termékeny párbeszéd állam és civil szervezetek, állam és polgárai között.

Ám azzal igenis itt és most kell foglalkozni, hogy ha sikerül kikeveredni az elmaradások és a stratégiai esélyek lassú elvesztésének tüskés labirintusából, mik lehetnek *a házi feladatokon túli teendők, amelyek egyedi szint, karaktert, hangulatot adhatnak a könyv magyarországi kultúrájának.* A tanulmány befejező részében ezeket a lehetőségeket tekintem át.

Jegyzetek

¹ Dávid Anna, a Magvető Kiadó igazgatójának szavai egy, a könyvpiac hányatott sorsát áttekintő cikkből. Elérhető: <https://telex.hu/karakter/nagyito/2026/05/17/konyvpiac-mcc-libri-bookline-konyvtorveny> (Utolsó elérés: 2026. 07. 01.)

² A könyvtárszakma világszervezete, az IFLA (*International Federation of Library Associations and Institutions*) friss szakanyaga ezt így fogalmazza meg: „*a tudásőrző szerep mellé felárkózik az az egyre erősebben rájuk nehezedő kihívás, hogy a mindent elárasztó információ világában segítség eligazodni a társadalmat*”. Elérhető: <https://www.ifla.org/news/ai-and-libraries-a-new-era-of-trusted-discovery-and-smarter-services/> (Utolsó elérés: 2026. 07. 01.)

³ Aki járt már kisebb települési könyvtárakban, az tudja, hogy erős apasztási kényszerben több könyv kerül ki a rendszerből, mint amennyi be – az olvasási szokások megváltozása, a minden korábbinál gyorsabb elavulás és a beszerzési nehézségek miatt. Az üresebb polcok miatt azonban erősen napirenden van a „*varázslat visszacsempészése*” – a csillogó monitorok mellől már hiányzik az áhitatáhitat, az izgalom, a csodálkozás, a kikényszerített kíváncsiság, a véletlen rátalálás misztériuma.

⁴ Pillantsunk rá a finn *Digituki* szolgáltatáscsomagra: a digitális klubokban úgy tanulják a digitális eszköz-használatot a klubtagok, hogy képesek legyenek minden elérhető e-szolgáltatás (főleg szociális és egészségügyi) igénybevételére. Kiképzett önkéntesek tartanak konzultációkat, de telefonon vagy e-mailben is lehet segítséget kérni. A kisebbségi nyelveken is készülnek webináriumok, hogy támogassák a hétköznapi digitális feladatait (dokumentumkitöltés, regisztrációk, jelentkezések, időpontfoglalás, egészségügyi nyilvántartások ellenőrzése, álláskeresés, önéletrajzok benyújtása). A közösségi szervezetek modern, papírmentes irodák létrehozásában, e-dokumentumok kezelésében és archiválásában kapnak segítséget, a munkatársak speciális képzést kapnak digitális jelentések, grafikák és statisztikák készítéséhez, az online rendezvényplatformok használatához. A gyerekeket és fiatalokat a digitális projektek és grafikák készítésében, speciális digitális készségek és a biztonságos internetezés rutinjainak fejlesztésében támogatják, a szülőket olyan ismeretekkel vértetik fel, hogy könnyebben megvédhessék gyermekeiket a digitális környezetben rejlő lehetséges kockázatoktól.

⁵ A Német Könyvtári Szövetség egyik legfontosabb szakmai ernyőprojektje a *Netzwerk Bibliothek Medienbildung*: a könyvtáraknak segít „MI-laborokká” válni, ahol a lakosság biztonságos körülmények között ismerkedik meg a technológiával, és tesz szert MI-kompetenciára.

⁶ Valójában az olvasók is erősen nyitottak minden ilyen és ehhez hasonló változásra, beállítottságtól függetlenül (Audunson, Evjen, 2009).

⁷ Ez a szomorú történet az ezredforduló után íródott, amikor egyre több helyi információs miniintézmény került válságba az 1000 fő alatti településeken: kisiskolák, kisposták, falusi könyvtárak, a papír- és írószerforgalmazás, a könyv- és újságárúsítás apró színterei – miközben az alulról szerveződő Teleház-mozgalom elkezdte felépíteni a közösségi hozzáférés új társadalmi és intézményi infrastruktúráját. A posta kereste a postateleházakban rejlő lehetőségeket, a teleházak néha könyvtárakban születtek, vagy oda költöztek be: minden egy olyan integráció felé mutatott, hogy a fenntarthatóságot is erősen megtámogatva egyetlen fizikai térbe költözzön minden, ami az információáramlás helyi „átjátszóállomásaként” az információs kultúra közvetítő és fejlesztő színterévé válhat. A 2002-ben létrejövő Informatikai és Hírközlési Minisztérium kezében volt a lehetőség, hogy ebbe az irányba vigye a folyamatokat: ehelyett a semmitmondó és értelmetlen (és utóbb fenntarthatatlannak bizonyuló) E-Magyarország-pontok hálózatával a lehetséges forrásokat eredmény nélkül felélte, csak hogy ne az alulról szerveződő Teleház-mozgalom legyen a gazdája a fejlesztésnek. Igaz, minden egyes átadást médiaeseménnyé lehetett tenni.

⁸ A Könyvtári Intézetnek már engedélyezett képzése is van a tárgyban: <https://ki.oszk.hu/tanfolyamok/makerspace-konyvtarban> (Utolsó elérés: 2026. 07. 01.) A lehetséges javítás-típusok sorában a leginkább könyvillatúak a közösségi könyvkötések, könyvjavítások, könyvtisztítások. Elérhető: <https://behir.hu/repair-cafe-kozossegi-konyvjavitas-6> (Utolsó elérés: 2026. 07. 01.)

⁹ Számos könyvtár vált a közelmúltban a párbeszéd és a dezinformáció elleni küzdelem fontos helyszínévé, s nemcsak a választások időszakában. Demokráciavédelem: kiemelt projekt a „Land.schafft.Demokratie” (Ország.teremt.demokráciát). Elérhető: <https://www.bpb.de/veranstaltungen/reihen/522086/land-schafft-demokratie/> (Utolsó elérés: 2026. 07. 01.)

¹⁰ Kedvező tapasztalatok vannak diákmunkára, diákok könyves helyeken végzett közhasznú tevékenységére, diákok tanítanak időseket digitális varázslatokra, és így tovább.

¹¹ Az Open Books könyvkiadó tárgyyszerű elemzésen alapuló, sok ponton erősen megfontolandó ajánlásait ld.: https://open-books.hu/upl/2026/04/A_Magyar_Konyvpiac_Jovokepe_-_Az_Open_Books_vitairata___04272329.pdf?srsId=AfmBOops-buTtTnF6wrnMp-TFB4SUx-kiiWiyJluPOqOcrvffYrel52zC (Utolsó elérés: 2026. 07. 01.)

¹² A vitairat szerzői szerint a fenntartható biodiverzitáshoz szükséges „egy olyan erős, trösztellenes garanciákkal és átláthatóan szabályozott piac, ahol a vertikális monopóliumok nem fojtják meg a versenyt, és ahol a kulturális sokszínűséget biztosító kiadói műhelyek stabil, kiszámítható környezetben fókuszálhatnak a minőségi tartalom előállítására, miközben a könyvkereskedelem is egészséges piaci versenyre kényszerül”. Ebben az esetben az iparág szereplői sem „félnek majd az innovációtól, proaktívan, etikus keretek között alkalmazza a mesterséges intelligenciát, és ahol a digitális formátumok (e-könyv, hangoskönyv) végre kitörnek a mesterséges elszigeteltségből”.

¹³ <https://mke.info.hu/mke/wp-content/uploads/2026/05/Allasfoglalas-vegleges.pdf> (Utolsó elérés: 2026. 07. 01.) Aláírók: Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiuma, Egyházi Könyvtárak Egyesülete, Informatikai és Könyvtári Szövetség, Könyvtáros-tanárok Egyesülete, Magyar Könyvtárosok Egyesülete, Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége.

¹⁴ Elérhető: <https://telex.hu/belfold/2025/09/18/steklacs-janos-nyelvez-oktataskutato-olvasas-szovegertes-diakok> (Utolsó elérés: 2026. 07. 01.)

¹⁵ Elérhető: https://hvg.hu/tudomany/20230910_Svedorszag_digitalis_oktatas_tankonyvek (Utolsó elérés: 2026. 07. 01.) és <https://prove.hu/digitalis-oktatas-svedorszag-konyvek-olvasas/> (Utolsó elérés: 2026. 07. 01.)

¹⁶ Dániel Anna, uo.

Felhasznált és ajánlott források

Audunson, R., Evjen, S. (2009) *The complex library: Do the public's attitudes represent a barrier to institutional change in public libraries?* New Library World, 110(3), p. 161–174. <https://doi.org/10.1108/03074800910941356>

Audunson, R., Evjen, S. (2017) *The public library: an arena for an enlightened and rational public sphere? The case of Norway.* Information Research, (22)1, 1641. Elérhető: <https://informationr.net/ir/22-1/colis/colis1641.html> (Utolsó elérés: 2026. 07. 01.)

Békésiné Bognár, N. E., et al. (2021) *A könyvtárak és a világjárvány hullámai. Gyorsjelentés a magyarországi és a határon túli könyvtárak szolgáltatásairól, Könyvtári Intézet.* Elérhető: https://ki.oszk.hu/sites/default/files/hirfajlok/a_konyvtarak_es_a_vilagjarvany_hullamai.pdf (Utolsó elérés: 2026. 07. 01.)

Bódog, A. (2020) *Könyvtárak a koronavírus-járvány idején – Pandémia és infodémia.* Könyvtári Figyelő, 30(3), p. 419–436.

Pataki, F. (2023) *A magyar zöld könyvtárak és tevékenységük a koronavírus idején.* In: Kisl, P., Németh, K. (Szerk.) (2023) *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2022.* Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, p. 321–329.

Prókai, M., Machácková, L. (2022) *A világjárvány hatása a könyvtárak tevékenységére statisztikai szempontból.* Könyvtári Figyelő, 32(2), p. 316–317.

Soós, G. (2026) *Bartók és az algoritmus – Kultúra, felelősség és szabályozás a mesterséges intelligencia korában*. Magyar Múzeumok április 8. Elérhető: <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/bartok-es-az-algoritmus-kultura-felelosseg-es-szabalyozas-a-mesterseges-intelligencia-koraban> (Utolsó elérés: 2027. 07. 01.)

Szüts, E. (2026) *A magyar nemzeti kulturális javak digitális megőrzése és a nemzetközi gyakorlat példái 1994 és 2024 között*. CeLISR Books 2., Budapest, Országos Széchényi Könyvtár.

Z. Karvalics, L. (2009) *Két kontrollforradalom között: az információs társadalom közoktatásának körvonalai I*. Oktatás-Informatika, 2, p. 2–16.

Z. Karvalics, L. (2010) *Két kontrollforradalom között: az információs társadalom közoktatásának körvonalai II*. Oktatás-Informatika, 1–2, p. 2–13.

Z. Karvalics, L. (2022) *Az infodémiától a tudáskormányzásig. Világjárvány és világrendszer információkutatói szemmel*. Budapest, L'Harmattan.